

Jaarverslag 2021 van de Libellen- en Vlinderwerkgroep van IVN Eemland

Inleiding

Het jaar 2021 kende een koel en vochtig voorjaar. De libellen hadden dus een late start maar landelijk gezien was het voor hen geen slecht jaar. Wel merkten ook wij dat de libellen die zijn aangewezen op heide en vennen te lijden hebben gehad van de voorafgaande droge zomers. Sommige dagvlinders hebben dit jaar geprofiteerd van een vochtig voorjaar. De rupsen konden volop genieten van de uitbundig groeiende waardplanten en de zomer kende een explosie van een aantal soorten dagvlinders. Maar over de hele linie waren er minder vlinders. Trekvlinders lieten het dit jaar grotendeels afweten.

Koraaljuffer, vrouw, de zeldzame vorm melanogastrum bij het Gentianenven

In Eemland zagen we dit jaar ongeveer 25% meer libellen dan vorig jaar. Het aantal dagvlinders was praktisch gelijk aan dat van 2020. Ook dit jaar werd de Libellen- en Vlinderwerkgroep van IVN Eemland aan het begin en einde van het seizoen gehinderd door de maatregelen tegen Covid-19. We zijn dit jaar 30 keer gaan monitoren, maar net als vorig jaar ook dit voorjaar met flink wat minder mensen. Bijlage 1 gaat nader in op andere factoren die in het algemeen van invloed zijn op de resultaten van inventarisaties.

Per gebied gaan we verder in op de resultaten. Daarbij nemen we ook enkele andere wat bijzondere insecten mee.

De Stulp en het Nonnenland in Baarn

Op de terreinen van **Staatsbosbeheer** is in 2021 minder gemonitord dan in de afgelopen jaren (zie tabel). We zagen nog steeds veel minder libellen dan gemiddeld de afgelopen jaren. Het aantal soorten lag lager dan gemiddeld.

Libellen op de Stulp

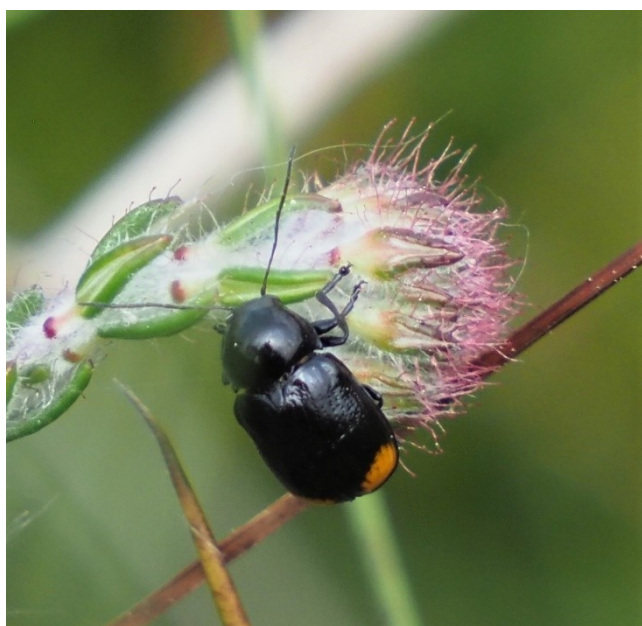
	Aantal bezoeken	Aantal libellen	Aantal soorten
2012	22	2370	22
2013	18	2700	22
2014	24	2840	27
2015	23	2400	25
2016	19	2866	23
2017	21	2762	27
2018	17	1957	25
2019	14	842	27
2020	19	1175	25
2021	16	1304	20

Groentje

Bij **De Stulp** kijken we vooral naar drie gebieden:

- De oevers en de heide langs het **Pluismeer**. We zagen hier 19 soorten. Het gebied is rijk aan smaragdlibellen, bloedrode heidelibellen, gewone oeverlibellen en koraaljuffers. Verder is dit vrijwel het enige terrein in ons werkgebied met (veel) watersnuffels. Dit jaar zagen we er weer een zwervende heidelibel. Ook in droge jaren blijft er in het Pluismeer voldoende water staan doordat er grondwater kan worden opgepompt.
- De natte heide rond het **Gentianenven**. Dit jaar troffen we slechts 10 soorten aan tegen 20 soorten een aantal jaren geleden. Het Gentianenven stond in 2020 korter droog dan voorgaande jaren. Alleen in een diepe geul wat verder van het pad af blijft gelukkig altijd water achter. Op deze plek vonden we een zeldzame vorm van de koraaljuffer, een *Ceriagrion melanogastrum*. De droge jaren hebben waarschijnlijk hun tol geëist. We zagen slechts één (zeldzame) venwitsnuitlibel en geen enkele noordse. Op Waarneming.nl hebben anderen van beide soorten ook maar enkele exemplaren geteld.
- Het daar tussenin gelegen **Biezenven**. Enkele jaren geleden was dit een topgebiedje. Hier vlogen nu 6 soorten, maar we zijn er dit jaar ook weinig geweest. Ook het Biezenven lag een deel van het seizoen droog.

Cryptocephalus biguttatus

Op de Stulpheide vonden we 16 heideblauwtjes en 9 groentjes, een mooi resultaat. Daarnaast zagen we 12 andere soorten dagvlinders, evenveel als de vorige twee jaren. De Stulpheide is een gebied waar het wekkertje en het zeldzame schavertje voorkomen, sprinkhanen met mooie namen. Ook vonden we de *Cryptocephalus biguttatus*, een bladhaantje; de eerste in Utrecht en in 2021 de enige (op dit moment) goedgekeurde waarneming in Nederland.

Het **Nonnenland** is ook dit jaar vier keer bezocht. Het waterpeil kan hier sterk variëren. We telden er 18 soorten libellen. Verder noteerden we in het Nonnenland 6 soorten dagvlinders,

een wat mager resultaat. Daartegenover staat de vondst van de zeer zeldzame *Arge dimidiata*, een bladwesp die gek is op berkenblad.

Het totaal aantal soorten libellen dat we inventariseerden in Baarn in de gebieden die door Staatsbosbeheer worden beheerd kwam weer uit op 25. Voorts zagen we in totaal 16 soorten dagvlinders, twee minder dan in 2020.

Schavertje

Natuurgebieden in Soest

Pijnenburg/De Wiek is een vrij jong natuurontwikkelingsgebied aan de westrand van Soest. Het dient bij hevige regenval als overloopgebied van het nabijgelegen bedrijventerrein. Hier hebben we vier keer geïnventariseerd. We kwamen ook dit jaar 17 soorten libellen tegen, vier minder dan in het topjaar 2017. Het gebiedje is bij ons bekend vanwege de tengere grasjuffers. De mannetjes zijn lastig te onderscheiden van mannelijke lantaarntjes maar de meeste vrouwtjes zijn goed herkenbaar aan de kleur. Het is een van de toplocaties voor azuurwaterjuffers en ook dit jaar de enige plek waar we een gewone pantserjuffer konden ontmoeten. Tengere pantserjuffers zijn minder algemeen maar zien wij volop. Net als vorig jaar vloog er weer een variabele waterjuffer. Deze werd lastig gevallen door een

azuurwaterjuffer. Van de dagvlinders zagen we dit jaar maar 10 soorten. Verder komen we hier veel aan het moeras gerelateerde soorten insecten tegen.

Zgn. mengtandem van azuurwaterjuffer en variabele waterjuffer

Bij enkele percelen van **Natuurmonumenten** bij **Op Hees**, ten zuiden van de Wieksloterweg zagen we bij vijf bezoeken 13 soorten libellen en 15 soorten dagvlinders. Ook dit jaar vlogen hier weer zwartsprietdikkopjes, typische bewoners van graslanden. Bij een onlangs geschoonde pool zagen we onder meer een eitjes leggende grijze runderdaas, fascinerend om te zien. Vermeldenswaard zijn verder de zwartkopvuurkever, de bruine haarkever en de kleine poppenrover. Volgens Waarneming.nl zijn deze vrij algemeen. Toch worden ze niet veel geteld.

Eitjes leggende grijze runderdaas

Bij het terrein van waterleidingbedrijf **Vitens** in Soestduinen zijn we ook dit jaar vier keer geweest. We vonden 15 soorten libellen. Verder telden we maar liefst 19 soorten dagvlinders waaronder een kleine parelmoervlinder, drie bruin blauwtjes, vier geelsprietdikkopjes, elf heideblauwtjes en bijna 40 hooibeestjes. Van de nachtvlinders is het zeldzame bosbesbruintje het vermelden waard. De grote hertshooigoudhaan troffen we hier ook aan en, niet te vergeten, de drukke zwartvlekkameel, een insect met een lange hals dat alleen al om de naam genoemd moet worden.

Klein avondrood

In augustus zijn we nog een keer naar de **Vliegbasis** geweest, nieuwsgierig als we waren of de kommavlinder de droge jaren had overleefd. We zagen er een maar door anderen dan de groepsleden zijn ze ook weer gespot, dus we hopen dat de populatie weer toeneemt.

De **Soester polder** is een heel ander soort gebied. Op mijn libellenroute bij de Amersfoortse waterzuivering heb ik 15 soorten libellen geteld. Hier vinden we in ruime mate de variabele waterjuffers de kleine en grote roodoogjuffers en af en toe de weidebeekjuffers. Voor het eerst zag ik de vrij algemene metaalglanslibel. Thea zag er tegelijkertijd een bij de Soester waterzuivering. Ze kunnen gemakkelijk verward worden met de smaragdlibel, dus een foto is wel gewenst. Op mijn vlinderoute kwam ik 19 soorten dagvlinders tegen. Meestal zie ik drie generaties landkaartjes, maar dit jaar slechts twee.

Paring blauwvleugelsprinkhanen op het Vitens terrein

Midden in Soest komt op verschillende locaties de zeldzame sleedoornpage voor. Als imago zijn ze lastig te vinden. Mannetjes zitten hoofdzakelijk in toppen van vrijstaande bomen, snoepend van honingdauw. Vrouwjes hebben nectar nodig voor de ei-ontwikkeling en komen nog wel naar beneden. De gebruikelijke methode van waarneming is het tellen van de eitjes in de wintermaanden. Dit gebeurt in Soest al een aantal jaren onder leiding van Violet en Remco en in samenwerking met de Vlinderstichting. Vanwege Covid-19 perikelen is dat dit jaar niet doorgegaan. De gemeente zorgt ervoor dat er met beleid wordt gesnoeid. Peter en Jaap hebben allebei een imago gezien, dus ze waren er wel!

Vuurlibel bij de Eem

Het totaalbeeld

Miranda zag bij Buitenzorg nog een gevlekte witsnuitlibel. Alma en José hebben op de Vliegbasis een bruine glazenmaker gezien en Dick zag een vuurlibel bij de Eem. In het hele gebied hebben we als groep en individueel dit jaar 32 soorten libellen geteld. Dat is precies de helft van de in Nederland zich voortplantende soorten. De belangrijkste gebieden in Eemland vallen landelijk gezien, op een schaal van 1-5 in de midden categorie qua talrijkheid en aantallen soorten. Ter vergelijking, in een gemiddelde tuin met vijver kun je een kleine 10 soorten aantreffen.

In de tuinen van Ineke, Peter en Dick werden scheefbloemwitjes gezien. Joke en Jaap zagen koninginnenpages. Miranda, Pascal en Dick hebben eikenpages gezien. Als groep en individueel hebben we 29 soorten dagvlinders gezien. Dit is ruim de helft van de 53 soorten die in ons land voorkomen. Volgens de Vlinderstichting zijn er 20 algemene soorten die je in een tuin kunt verwachten. Dat wil natuurlijk niet zeggen dat die ieder jaar in ieders tuin voorkomen. Met wat vlindervriendelijke planten en struiken mag je met 15 soorten tevreden zijn.

Bijlage 2 geeft een overzicht naar soort libel, aantal en gebied. Bijlage 3 geeft een soortgelijk beeld van de dagvlinders.

We kwamen natuurlijk nog talloze andere insecten tegen. In totaal hebben we bijna 260 andere insecten gezien, onder meer zo'n 70 soorten nachtvlinders, 17 soorten sprinkhanen, 40 soorten bijen en wespen en 45 soorten kevers. Alles is ingevoerd op Waarneming.nl. Voor geïnteresseerden is de spreadsheet beschikbaar.

20 februari 2022; Dick Nagelhout, met medewerking van vooral Jelly Lamsma, Alma Dijkgraaf, José Dekker, Jan Arts, Miranda Engelshoven, Joke van Luin, Bettie Walland, Theo Hövels, Thea Blankenstein, Pascal Losekoot, Peter van der Wijst, Els van Weering, Violet Middelman en Remco Vos.

Foto's: Dick Nagelhout.

Met dank aan Violet en Remco voor het maken van overzichtelijke spreadsheets.

Glassnijder

Bijlage 1. Factoren die van invloed zijn op de monitoring van vlinders en libellen

De soorten en aantallen vlinders en libellen die we zien hangen onder meer af van de aanwezigheid van waardplanten, de biotoop en van het seizoen. Met andere woorden, komen ze hier voor en zijn ze er op dit moment? Het aantal mensen dat kijkt en de frequentie waarmee geteld wordt zijn belangrijk. Vrijwel alle vlinders en libellen leven kort. Soms mis je soorten, soms zijn er dubbeltellingen. Veel soorten vlinders kennen meerdere generaties per jaar dus dat schept meer kansen om een soort aan te treffen, maar bijvoorbeeld het groentje, het bruin zandoogje en het oranjetipje hebben maar een generatie en dan moet je wel net in het veld zijn.

Bij libellen varieert de vliegtijd. Sommige soorten kun je maar enkele weken zien, andere maanden lang. Ook het weer op het moment van inventarisatie (temperatuur, bewolking, windkracht) speelt een rol. Bij slecht weer zijn vlinders en libellen wel aanwezig maar zie je ze minder goed. Aanhoudend slecht weer is echter funest. Trekvlinders zijn er niet alle jaren. Zo waren er ook dit jaar geen luzernevlinders en maar enkele distelvlinders. Kortom, aan de cijfers van een jaar kan niet al te veel waarde worden gehecht.

Kommavlinder

Bijlage 2. Libellen per gebied

Naam	Libellenroute	Baarn Blezenven	Baarn Pluismeer	Baarn Stulpheide	Baarn Stulpheide Gentianenven	Lage Vuursche Nonnenland	Soest De Wiek	Soest Vitens	Soest Wieksloterweg	Eindtotaal
Blauwe glazenmaker							3		1	4
Vroege glazenmaker	x						2	1	1	4
Paardenbijter	x			1			6	1	3	11
Grote keizerlibel	x	1	11	1	7		6	4	2	37
Glassnijder	x						3	1	2	6
Koraaaljuffer			204		8		9			221
Houtpantserjuffer	x		14					3	1	29
Azuurwaterjuffer			108	8	153		71	162	161	843
Variabele waterjuffer	x							2		2
Smaragdlibel			9	1					2	12
Watersnuffel			245		1					246
Grote roodoogjuffer	x		2							2
Kleine roodoogjuffer	x		4				2	10		16
Lantaartje	x		60				14	39	40	192
Tengere grasjuffer							15	14		29
Gewone pantserjuffer								1		1
Tengere pantserjuffer			4	2	41			69		122
Venwitsnuitlibel						1				1
Platbuik			4			1	7			14
Viervlek	x	1	49			55	27	11	11	159
Gewone oeverlibel	x	1	31	3		2	3		6	50
Vuurjuffer	x		23			9	29	14	14	120
Bruine winterjuffer	x	2	1				6	6	5	25
Zwervende heidelibel			1							1
Bloedrode heidelibel		1	205				27	2	6	254
Bruinrode heidelibel			10				1	24	4	40
Steenrode heidelibel		1	3	15			3		6	29
Metaalglanslibel	x									
Weidebeekjuffer	x									
Totaal		7	988	31	278	234	364	264	304	2470
Aantal soorten		15	6	19	6	10	18	17	15	29

Als groep zagen we 27 soorten. Daarnaast werden op de libellenroute de weidebeekjuffer en de metaalglanslibel genoteerd. Deze laatste werd door Thea ook gezien bij de Soester waterzuivering.
 Bij Groeneveld zag Miranda een gevlekte witsnuitlibel en langs de Eem zag ik een vuurlibel. José en Alma zagen nog een bruine glazenmaker op de Vliegbasis. Dit brengt het totaal op 32 soorten, 1 meer dan vorig jaar.

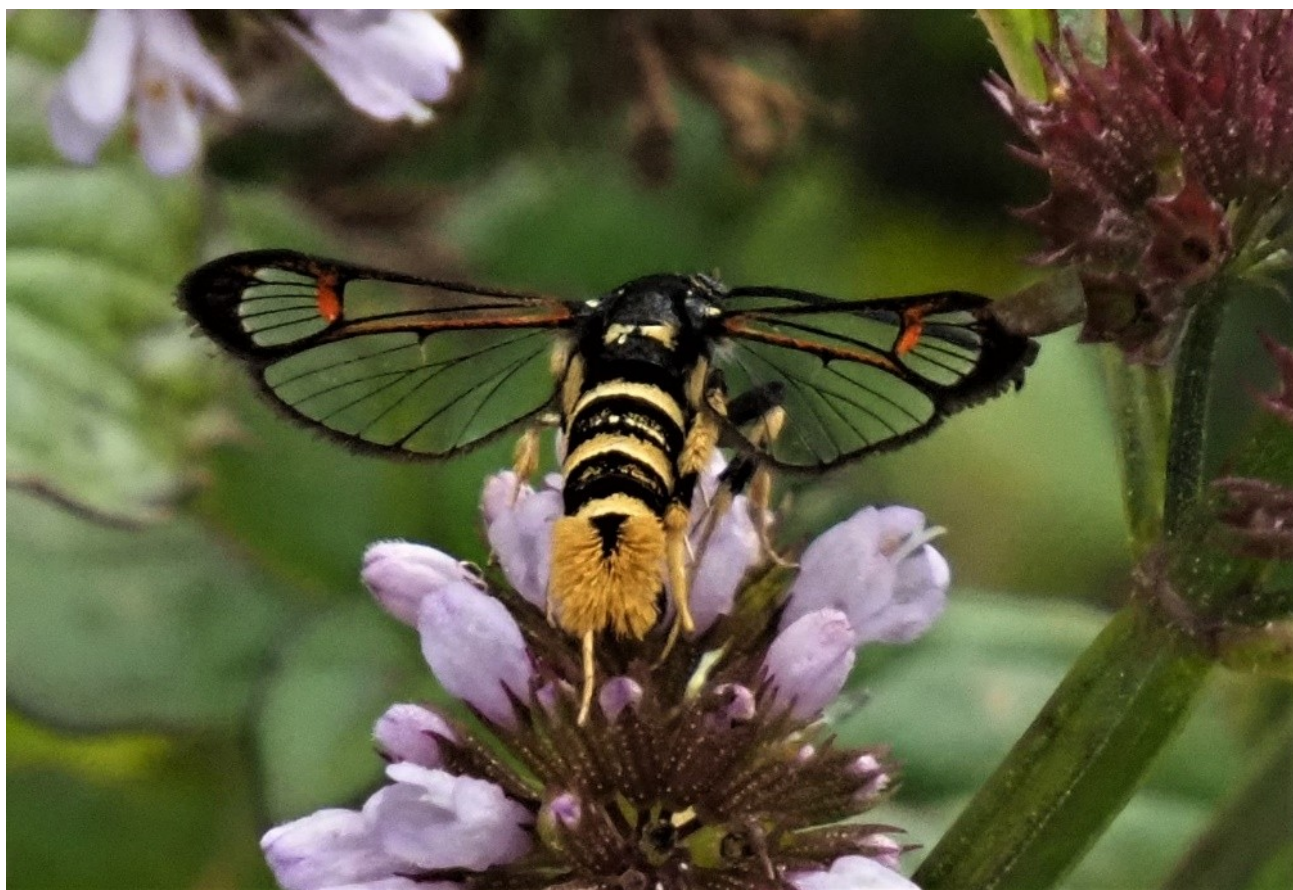

Groot dikkopje

Bijlage 3 Dagvlinders per gebied

Naam	Vlinderroute	Baarn Biezenven	Baarn Pluismeer	Baarn Stulpheide	Baarn Stulpheide Gentianenvlen	Lage Vuursche Nonnenland	Soest De Wiek	Soest Vitens	Soest Wiekslooterweg	Soesterberg Vliegbasis Soesterberg	Eindtotaal
Dagpauwoog	x			3		1		6	1	4	15
Kleine vos	x			1				1	1	1	4
Oranjetipje	x						1			10	11
Bruin blauwtje	x								3		3
Groentje				7		2		1		1	10
Boomblauwtje				2					2	1	8
Hooibeestje	x			3		1	1	4	38	1	48
Citroenvlinder	x			7	3	1	3	1	6	7	28
Kommavlinder											1
Heivlinder									9		3
Kleine parelmoervlinder									1		1
Kleine vuurvlinder	x		1	7	6	3	2		14	3	38
Bruin zandoogje	x			2			3	12	4	50	74
Groot dikkopje	x			2				3	4	6	15
Bont zandoogje	x			3					10	2	18
Groot koolwitje	x								1		1
Klein geaderd witje	x			2				3	3	10	18
Klein koolwitje	x			4				1	2	4	11
Heideblauwtje						16			11		27
Gehakkelde aurelia	x									1	1
Icarusblauwtje	x							1	1		4
Zwartspriddikkopje	x									6	6
Geelspriddikkopje									4		4
Atalanta	x			4			3		7	4	22
Distelvlinder	x			1							3
Landkaartje	x										4
Totaal			1	37	19	24	12	33	122	110	25
Aantal soorten		19	1	12	4	6	6	10	19	15	10

Als groep zagen we 25 soorten. Op de vlinderroute kwamen twee generaties landkaartjes voor. In de tuinen van een aantal leden vlogen scheefbloemwitjes en op verschillende plekken werden koningininnepages, eikenpages en sleedoornpages gezien. Dit brengt het totaal op 29 soorten, 4 minder dan vorig jaar.

Eikenwespvinder in de boomgaard van Paleis Soestdijk